



## The Use of Analogies in the Children's Work Entitled Hayâl Dükkânı

Yasemin BAKI\*

**Abstract.** Children's literature works are windows that are opened to the creative world of a child. These literary works are linguistic creations storied with creative thinking techniques, and they open new creative doors to the children within the framework of their reality. In this context, analogies are one of the effective techniques used in the development of children's creative thinking skills. Analogy is a type of reasoning method used to analyze the visible and invisible bonds of entities with each other. This research aimed to examine the use of analogies, one of the creative thinking techniques, and the contribution of these analogies to child development, in the work of Mevlâna İdris Zengin, one of the works of children's literature, titled Hayâl Dükkânı (Dream Shop). The study used document analysis of the qualitative research methods, and the data were analyzed through descriptive analysis. As a result of the research, fantastic analogies were determined to have been used the most in this work, and symbolic analogies followed them. Although there were direct and personal analogies in the research, this ratio is lower than the rates of fantastic and symbolic analogies. It was also determined that the author designed this work as an analogy book that finds solutions to the problems of life with analogies.

**Keywords:** Mevlâna İdris, Hayâl Dükkânı, analogy, creative thinking.

How to cite: Baki, Y. (2022). The use of analogies in the children's work entitled Hayâl Dükkânı. *Journal of Children's Literature and Language Education*, 5 (2), 128-153. DOI: 10.47935/ceded.1139608

\* Recep Tayyip Erdogan University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education, Rize, Türkiye; ysmnbaki@gmail.com.



## Hayâl Dükkânı Adlı Çocuk Yapıtında Analojilerin Kullanımı

*“Hayâl gerçeğin kapısıdır.”*

*“Gerçeğe hayâl edebildiğiniz kadar yaklaşabilirsiniz.*


*Ve zaten gerçekler hayâllerin katı hâlleridir.”*

*Mevlâna İdris*

**Yasemin BAKI\***

**Öz.** Çocuk edebiyatı eserleri çocuğun yaratıcı dünyasına açılan pencerelerdir. Bu edebî eserler, yaratıcı düşünme teknikleriyle bezeli dilsel yaratılar olup çocuk gerçekliği çerçevesinde çocuğa yeni yaratım kapıları açmaktadır. Çocuklarda yaratıcı düşünme becerilerinin gelişiminde kullanılan etkili tekniklerden biri de analogilerdir. Analogiler, varlığın soyut yönlerini görünür kılmak için varlığın görünür düzlemde birbirleriyle olan bağlarının tespit edilerek görünenden görünmeyene doğru olan bağların çözümüne doğru götüren düşünce araçlarıdır. Bu araştırmada da çocuk edebiyatı eserlerinden Mevlâna İdris’in Hayâl Dükkânı adlı yapıtında yaratıcı düşünme tekniklerinden analogilerin kullanımı ve bu analogilerin çocuk gelişimine katkısının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesiyle gerçekleştirilmiş, veriler betimsel analiz yoluyla incelemiştir. Araştırma sonucunda bu yapıtta en çok fantastik analogilerin kullanıldığı bunu sembolik analogilerin takip ettiği belirlenmiştir. Yapıtta doğrudan ve kişisel analogilere de yer verilmekle birlikte bu oran fantastik ve sembolik analogilerin yanında daha düşük bir orana sahiptir. Yapıtta kullanılan analogilerden hareketle yazarın hayal gücünün gelişimine odaklandığı ve bu yolla yaratıcı düşünme becerisinin gelişimine katkı sağladığı söylenebilir.

**Keywords:** Mevlâna İdris, Hayâl Dükkânı, analogi, yaratıcı düşünme.

\*  Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Rize, Türkiye; ysmnbaki@gmail.com



## 1. Giriş

Eğitimin asıl hedefi bireyin “kendini keşfetmesi”dir. Öğrencilerin kendinde mevcut olup ancak farkında olmadığı gizil güçlerini açığa çıkarıp kullanmayı öğrendiği bu sürecin temel hedefi ise bireyin kendi özgünlüğünü ve biricikliğini keşfederek mutlu olmasıdır. Bireyin bu amacına ulaşması için kendi iç dünyasının yanı sıra dış dünyayı da tanınması ve anlamlandırması gereklidir. Değişen ve yenilenen dünyada bu hedefe ulaşabilmek için mevcut eğitim sistemi çağın gerekliliklerine cevap verecek şekilde bireyleri yetiştirebilmelidir.

Bireylerin 21. yüzyılın nitelikleriyle donanmış bir şekilde yetişebilmeleri için sahip olmaları gereken temel yeterlilikler; eleştirel düşünme, sorun çözme, yaratıcılık, iletişim ve iş birliği olarak tanımlanmaktadır (WEF, 2015). Bu yeterliliklerden biri olan yaratıcılık, çağımızın en başat becerilerinden biridir. Eğitimin amaçlar hiyerarşisinde en üst sırada yer alan yaratıcılık, bugün gelişmiş tüm ülkelerin eğitim sistemlerinin temel amaçlarından biri olarak kabul görmektedir (Yeşilyurt, 2020).

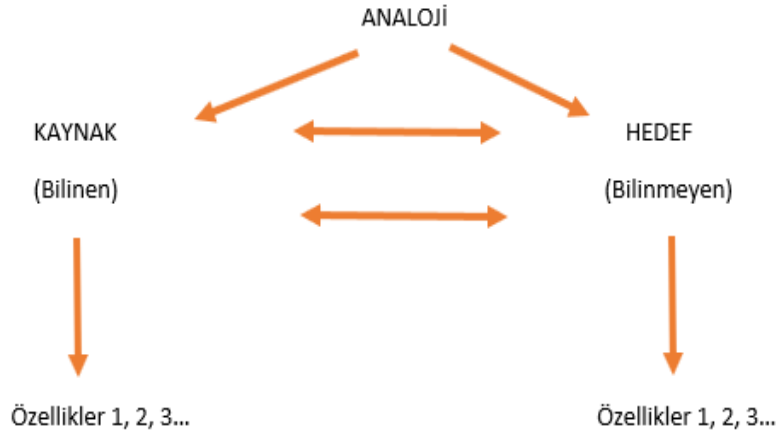
Yaratıcılık; var olan kalıpları yıkma, başka yaşantılara açık olma, alışılmışın dışına çıkma, yeni yollar keşfetme, hayata ve olaylara farklı açılardan bakabilme, bilinmeyenlere ilgi duyma, merak, dayatılmış düşünceleri aşarak yeni düşünceler ortaya koyabilme, problemlere değişik ve alternatif çözümler getirebilme, varlıklar arasında tanımlanamamış ilişkileri keşfetme ve yeni ilişkiler kurabilme, yeni bir düşünceler ortaya koyabilme, bilinmeyen yeni bir teknik, yöntem ya da araç icat edebilmedir (Rıza, 2000). Yaratıcılık bir sonuç olup bu sonuca götüren düşünme süreçleri, yaratıcı düşünme olarak adlandırılmaktadır. Yaratıcılığın açığa çıkarılabilmesi için bireyin bu düşünsel süreçleri bilmesi ve kullanması gereklidir.

Yaratıcı düşünme süreci Haladyna'ya (1997) göre temelde bilimsel yaratıcı düşünme ve estetik yaratıcı düşünme olmak üzere iki kategoride değerlendirilir (Akt. Kutlu vd., 2009). Teknoloji ve icatlar noktasında beş duyuya hitap eden somut göstergelerle ortaya konulanlar bilimsel yaratıcı düşünme ürünleri olarak tanımlanmaktadır. Estetik yaratıcı düşünme ise güzel sanatların çeşitli disiplinlerinde verilen eserleri kapsamaktadır. Bu düşünme sürecinde bilimsel ve somut gerçekliğin ötesine geçerek bilginin sezgiyle işlenip dönüştürülerek estetik zevk bilgisi seviyesine çıkarılmasını sağlayan düşünce araçları kullanmaktadır. Başka bir söyleyişle estetik yaratıcı düşünme; bilgiyle oluşturulan düşünceleri, düşüncelerin gelişmiş şekli olan duygulara ve duyarlılıklara dönüştürmeyi sağlar.

Bireylerde yaratıcı düşünce becerilerini geliştiren teknikler arasında SCAMPER, nitelik listeleme, morfolojik sentez, beyin fırtınası, analogi, yaratıcı problem çözme, altı şapka gibi teknikler literatürde kabul görmüş yaratıcı düşünme teknikleri arasında sayılabilir (Davis ve Rimm, 2004). Bu teknikler, bireylere yaratıcı düşünme sürecinde zihnin takip edeceği adımları, deneyimlerini sistematik bir şekilde öğrenmelerini ve düşünmelerini disipline ederek somutlaştırmalarını sağlayan önemli düşünme araçlarıdır. Bu teknikler aracılığıyla birey ilgili süreçleri deneyimleyerek yaratıcılık becerilerinin gelişiminde önce taklidî bir aşama geçirir.

Ardından bu bilgisini önce beceriye dönüştürür ve gerekli destek sağlandığında kendi nitelikleriyle birleştirerek kendi potansiyelindeki yaratıcı yeteneklerini açığa çıkarır.

Yaratıcı düşünme becerilerinin gelişiminde kullanılan tekniklerden biri de analogilerdir. Analogiler; şekil olarak benzer olmayan nesne, olgu ya da kavramlar arasında benzerlik kurma yoluyla çeşitli çıkarımlarda bulunarak bunlar arasındaki niteliksel benzerlikleri bulunmayı amaçlayan bir yaratıcı düşünme tekniğidir (San, 2020). Analogilerde iki ya da daha çok kavram ya da olgu arasında bilinen tanıdık olgudan yola çıkarak bilinmeyen tanımlanır (Şahin vd., 2001). Fikirleri başka ortamlara aktarma olarak da değerlendirilen analogilerde yabancılaşma çekilen bir nesne, kavram ya da olgunun bilinene benzetilerek açıklanması ve böylece bilinen ve bilinmeyen arasında bağ kurulması sağlanır (Yel vd., 2011). Analogilerin oluşturulmasında iki kavram, nesne ya da varlık arasında benzerliğin ele alınması ve açıklanması sağlanırken (Hunter, 2004) benzeyenin anlamı daha iyi bir şekilde ortaya konulur (Kıran ve Kıran, 2006). Böylelikle görünürde birbiriyle ilişkili veya ilişkisiz olan kavramlar arasında benzer veya farklı yönlerinden bir tanesiyle kurulan bağ yepyeni bir kavramla ifade edilerek analogi oluşturulur. Bu oluşturulma süreci Şekil 1’de verilmiştir.



Şekil 1. Analog ile hedef arasındaki ilişki (Glynn-Russell vd., 2005).

Analogilerin oluşturulma sürecindeki temel mantık kâinatta yaratılmış her şeyin görünmez bağlarla birbirine bağlı olduğu bilgisine dayanır. Varlıklar arasında bağ kurma esasına dayanan analogilerde bu görünmez bağlar keşfedilip soyut (bilinmeyen/hedef) olan somut (kaynak/bilinen) hâle getirilerek görünür kılınır. Bu somutlaştırma sürecinde soyut olan somut olana benzetilerek bilinmezlerin tanımlanması sağlanır (Güler, 2015). Gentner’e (2002) göre “yaratıcılık makinası” olarak tanımlanan analogiler, kavramlar ve varlıklar arasında benzeşim kurarak yeni fikirlerin açığa çıkışına, varlık içerisindeki gözle görünmez bağların ya da ilişkilerin açıklanmasına katkı sağlar. Böylelikle beş duyuyu algılamayan gerçekler algılanarak mevcut olay, durum ya da probleme ilişkin farkındalık seviyesi artırılarak farklı bağlantıların çözümlenmesiyle bilinmezlerin tanımlanması sağlanır (Sak, 2020; San, 2020). Bu akıl yürütme tekniğiyle mevcut problemlere de yaratıcı çözümler bulunmasına olanak

sağlanır. Bu çözüm sürecinde bilinen (kaynak) ve hedef (bilinmeyen) arasında bağ oluştururken düşünme türlerine göre analogiler de çeşitli isimler alır.

### **Analoji Türleri**

Analojilerin türlerine ilişkin alan yazında çeşitli sınıflamalara rastlanılmaktadır. Bu sınıflamalarda kaynak ile hedef arasındaki paylaşılan özelliklerin doğasına göre (yapısal, işlevsel, yapsal-işlevsel), temsil şekline göre (sözel, görsel, sözel-görsel), düzeyine göre (somut-somut, soyut-soyut, somut-soyut), eşleştirme derecesine göre (basit, zenginleştirilmiş, geliştirilmiş), yapaylık derecesine göre (günlük içerik, yapay içerik), sunulduğu zamana göre (analojik ön düzenleyici, gömülü aktive edici, son sentez edici), hedef ve analoginin alanlarına göre (alan içindekiler, alanlar arası) sınıflandırılmaktadır (Demirci Güler, 2007). Ayrıca ilişkilerine, sunum formatına, durumuna, görevine, zenginlik düzeyine göre de çeşitlendirilir (Özgürbüz, 2013). Öğretim sürecinde kullanım amaçlarına göre ise analogiler; bileşik analogiler hikâye tarzında analogiler, işlemsel analogiler, çevresel analogiler, basit analogiler beş kategoride değerlendirilmektedir (Dagher, 1995). Yaratıcı eğitim-öğretim programlarında ise sıklıkla Anderson ve Milbrandt'un (2002) yaptığı sınıflama kullanılır. Bu sınıflamada analogiler; doğrudan analogi, kişisel analogi, fantastik ve sembolik analogi olarak kategorize edilir.

Analojiler çok boyutlu bir kavram olduğu için başka teknikler içerisinde de kullanılmaktadır. Yaratıcı düşünme tekniklerinden biri olan sinektik tekniği de yaşamsal problemlere yaratıcı çözüm bulmak amacıyla analogilerden yararlanılmaktadır. Sinektik tekniğinde kavramlar arasındaki ilişkilerin çözümlenmesi, problem çözme becerilerinin geliştirilmesi ve problemlere sistemli bir şekilde yaratıcı çözümler bulunması amaçlanır. Bu teknikte analogi ve metaforlarla kavramlar arasında sistematik köprüler oluşturularak bu kavramlar arasındaki ilişkilerin açığa çıkarılmasına ya da anlaşılmasında zorluk çekilen kavramların analogilerle ve metaforlarla somutlaştırılarak anlaşılmasına olanak sağlanır.

Sinektik tekniğinin düşünme mekanizmasında analogiler çeşitli şekilde sınıflandırılmaktadır. Bu analogi türlerini; Seligman (2007) doğrudan analogiler, kişisel analogiler ve zıtların bir araya gelmesi; Özden (2005) doğrudan analogi, kişisel analogi, fantezi analogi; Açıkgöz (2006) kişisel analogi, dolaysız analogi, bastırılmış çatışma; Sak (2020) doğrudan analogi, kişisel analogi, sembolik analogi olarak sınıflandırmaktadır. Gordon (1961) ise bu teknikte analogileri yerine geçmenin içeriği ve tekniğine göre "kişisel, doğrudan, sembolik ve fantastik" olmak dört kategoride değerlendirmektedir.

1. **Doğrudan Analogi:** Bu analogi türünde problemin çözümünde insan dışındaki canlıların uygulamaları taklit edilir ve insan dışındaki varlıklardaki bilgiler insan yaşamına aktarılır.
2. **Kişisel Analogi:** Bu analogi türünde kişinin kendisini bir eşya veya başka bir canlının yerine koyarak araştırma ya da problemin bir ya da birden fazla bileşeni ile özdeşleştirilmesi sağlanır. Bu analogide empatik düşünme becerisi ön plana çıkarılır.

3. **Fantastik Analoji:** Bu analogi türünde problem verilerinin yerine basitleştirilmiş, kullanışlı ve üzerinde çalışılması kolay olan bir imajın geçirilmesi esastır. Böylelikle hayal ederek kurulan bağlantı ve ilişkilerle bir nevi arzu ve temenniler listesi oluşturulur.
4. **Sembolik Analoji:** Bu analogi türü iki kelimelik deyim veya anlamı çelişkili iki sözcüğün birleşiminden meydana gelir. Bastırılmış çelişki olarak da tanımlanan bu analogide karşıt ve zıt anlamlardan yararlanarak anlamı güçlendirmek için seçilen kavrama, olguya ve nesneye ilişkin iki farklı çerçeve birleştirilir. Böylelikle kavramlar gerçek anlamlarının dışında değişmeceli (mecazî) bir biçimde kullanılır. Zıtların bir araya gelmesiyle kurulan bağlantı ve ilişkiler, metafor ve oksimorolarla desteklenir (Anderson ve Milbrandt, 2002). Bu analogi türü alan yazında “zıtlıkların bir araya gelmesi” veya “ters analogi” olarak da tanımlanmaktadır.

Analojilere ilişkin yapılan bu sınıflamalarda soyutluk ve somutluk düzeyi ve kurulacak ilişkinin niteliği ön plana çıkmaktadır. Böylelikle şekil itibariyle benzer olmasa da özellik itibariyle benzer olan ancak bu ortak özellikleri bilinmeyen kavram, olgu ya da olayların birbirleriyle ilişkilerinin ve benzer yanlarının çıkarımlarla bulunması sağlanır. Bu düşünüş mekanizmasında bilinmeyen tanımlanması ve böylelikle yeni fikir ve yaratıcı çözümler bulunması amaçlanır. Bu süreçte analogilerle sadece bilinmeyen biliniyor kılarak somut düşünmeyi değil aynı zamanda cansız nesne ve kavramlara sezgisel duygular yükleyerek bireyin hayal dünyası da zenginleştirilir (Treagust'tan akt. Uysal, 2013). Çünkü birey, beş duyu organıyla algıladığı bu üç boyutlu evrenin ötesine geçerek duyu ötesini de tanıdıkça hayal gücü ve beraberinde düşünce gücü de gelişip zenginleşecektir.

Analojilerin kullanımı; kavramlarla günlük yaşam arasında ilişki kurulması, kavram öğretimi, kavram öğrenme, kavramların görselleştirilmesi, kavramsal anlama ve kavramsal değişim, kavram yanlışlarının belirlenmesi ve giderilmesi, bilginin kalıcı olması, bilginin organize edilmesi ve bilgiler arasında bağlantı kurulması, eleştirel düşünme, akıl yürütme ve problem çözüme, bilimsel süreç becerileri, merak uyandırma, ilgi çekme, zevkli ve eğlenceli ders işleme, derse katılım ve performans, derse yönelik tutum ve memnuniyet üzerinde olumlu etkilere sahiptir (Harman ve Çökelez, 2017). Yapılan çalışmalarda analogilerin, akademik başarının artışı sağladığı (Akyüz, 2007, Kayhan, 2009; Şendur, Toprak ve Pekmez, 2008; Şenpolat ve Seven, 2006, Zorluoğlu ve Sözbilir, 2016) ve üst bilişsel becerilerin gelişimini desteklediği tespit edilmiştir (Bryce ve MacMillan, 2005). Analogilerin yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirici etkisini ortaya koyan çeşitli çalışmalar da mevcut olup bunlar arasında okul öncesi eğitimi de yer almakla birlikte (Şahin, 2016) bu çalışmalar daha çok fen eğitimi alanında (Arıcı, 2018; Atav vd., 2004; Ercan, 2010; Ertirel, 2019; Gülcan, 2021; Küçükturan vd., 2000; Özcan, 2019; Tarım, 2017) yapılmıştır. Türkçe eğitimi alanında yapılan çalışmalar ise sınırlıdır. Ergün ve Temizkan'ın (2021) araştırmasında Türkçe dersi ortaokul kitaplarında analogi türlerinin metin türlerine göre dengeli bir dağılım göstermediği, Aydın'ın (2020) araştırmasında ise yaratıcı düşünme etkinliklerine Türkçe ders kitaplarında yeterince yer verilmediği tespit

edilmiştir. Alan yazında yapılan çeşitli çalışmalarda da ders kitaplarında kullanılan analogilerin de çoğunlukla kolay seviyede olan sözel ve görsel analogiler olduğu saptanmıştır (Ertirel, 2019; Gülcan, 2021; Güler ve Yağbasan, 2008; Kobak, 2013; Özen, 2012). Oysaki bu yüzyılın başat becerisi olan yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimi için eğitim programlarının, öğrenme-öğretme ortamlarının ve bu süreçte kullanılan materyallerin bu yeterlilikleri destekleyici şekilde düzenlenmesi gerekmektedir (Üstündağ, 2014).

Öğrenme-öğretme ortamlarında yapılan incelemelerde yaratıcılığın önündeki engeller arasında “öğrenciye uygun olmayan araç ve gereçlerle çalışılması” ve “araç-gereç; bilgi teknolojileri ve çalışma ortamındaki yetersizlikler” öne çıkmaktadır. Kırıçoğlu’na (1991) göre bu engeller yaratıcılığın geliştirilmesinde kullanılan materyallerin önemini ortaya koymaktadır. Yaratıcılığı geliştirilebilir bir beceri olarak tanımlayan çağdaş eğitime göre bu becerinin geliştirilebilmesi için okul öncesinden başlayıp öğrenme-öğretme sürecinin her aşaması bu becerinin gelişimini destekleyecek şekilde yapılandırılmalıdır (Ünveren, 2020). Çünkü çocuklar hızla değişen ve dönüşen dünyalarında karşısına çıkan yeni mekânlar, insanlar, nesnelere ilişkin bilgi akışını anlamlandırmak ve bunlarla başa çıkabilmek için “oyunu” ve “hayal gücünü” temel mekanizma olarak kullanır (Thomas ve Brown, 2016’dan akt. Ünveren, 2020). Çocuklar için yaşamının kendisi olan formal öğrenme süreçlerinde kullanılan materyallerin hayal güçlerini geliştirici nitelikte olması zengin bir öğrenme süreci için vazgeçilmez bir zorunluluktur (Ünveren, 2020). Bu sebeple eğitim-öğretim sürecini oluşturan derslerin hepsi yaratıcılığı geliştirecek şekilde yapılandırılmalıdır. Bu gelişim Türkçe dersi açısından incelendiğinde öğretim programının, temel dil becerilerinin yanı sıra üst düzey düşünme becerilerinin gelişimini de hedeflediği görülmektedir (MEB, 2019). Programda temel dil becerilerinin yanında bu becerilerin ana kaynağı olan düşünme becerilerini ve üst bilişsel düşünme süreçlerinin gelişimini merkeze alan çağdaş bir yaklaşım benimsediği söylenebilir. Programın bu hedeflerine erişebilmek için Türkçe öğretiminde yaratıcı düşünme becerilerinin gelişiminde MEB tarafından üretilmiş olan materyallerle yetinilmemeli, Türk ve Dünya çocuk edebiyatının seçkin eserleriyle süreç zenginleştirilmelidir (Ünveren, 2020).

Çocuk edebiyatı eserleri, çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkeleri çerçevesinde çocukların duygu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirerek kendilerini keşfetmelerini sağlayacak dilsel, görsel ve işitsel iletilerle bezenmiş yaratıcı eserlerdir (Güleryüz, 2013; Sever, 2010). Yaratıcı düşünmeye açılan bir kapı olan bu eserler, çocukların kendilerini keşfetme yolculukları olan eğitim-öğretim sürecinde onların yol arkadaşları olarak yaratıcılıklarını geliştirerek eğiticilik işlevi üstlenir (Demir, 2019; Ufuk, 2015). Yaratıcı çocuk edebiyatı eserleriyle gerçekleştirilen etkinliklerde çocuklar kendini keşfeden, kendini gerçekleştirilmeye çalışan bir rol üstlenerek bizzat yaratma heyecanıyla yoğrulmuş öğrenme süreci yaşarlar ki bu da çocuk edebiyatının temel amaçlarından olan yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine hizmet eder (Demir, 2019).

Yaratıcı çocuk edebiyatı eserlerinin, çocuk okurların düşünme becerilerini bilindik, kalıplaşmış çerçevelerin dışına çıkarması, geniş bir hayal gücüyle yoğrulmuş yaratıcı bir bakış açısı kazandırması böylelikle sıra dışı, hayata yeni/özgün dokunuşlarla bilişsel ve duyuşsal üretime teşvik etmesi beklenmektedir (Demir, 2019). Bu eserler çocukların problemlere duyarlılık kazanmaları ve farklı çözümler üretebilmeleri, hayal güçlerini en geniş düzlemde harekete geçirmeleri, özgünlüğe ulaşmaları, çok yönlü düşünmeleri, değişik sonuçlara varabilmeleri, mevcut bilgilerden yeni bilgiler üretebilmeleri, esnek düşünebilmeleri ve estetik duyuya erişebilmelerine imkân sunan geliştirici bir içeriğe sahiptir (Demir, 2019). Çocuk okurlar, bu içeriklerdeki sahnelerden elde ettikleri deneyimlerle alışılmış kalıpların dışına çıkarak hayal gücünün sınırsızlığında yeni ve farklı duygu, düşünce ve hayalleri deneyimleme olanağı bulur (Demir, 2019). Bu eserlerde içeriğin ifade edildiği dilde da buna eşlik eder ve imaj ve hayalleri daha etkileyici bir şekle dönüştürmek ve daha etkileyici bir şekilde aktarmak için yaratıcı bir dil kullanılarak yaratıcılık teşvik edilir (Ufuk, 2015). Bu eserler salatalığın kral olduğu (Christine Nöstlinger-Kim Takar Salatalık Kral'ı), yeşil renkli bir lollipoptan etrafa bakmakla gizemli ve gizil güçlerin harekete geçirildiği (Christine Nöstlinger-Lollipop), resim çizerek uzak diyarlara yolculukların yapıldığı ve içinden çıkılmaz bir duygu durumunun özgün bir çözümlerle aşılabildiği (Seza Kutlar Aksoy-Yolculuk), duvardaki tablodan ayrılıp gezmeye çıkan kırmızı filin tekrar evine döndüğü (Ferit Avcı-Kırmızı Fil'i Gördünüz mü?), tek bir çizgiyle pek çok nesnenin, varlığın yaratıldığı (Ümit Ögel-Ben Bir Çizgiyim), insanların fantastik bir dünyada, bir haritanın sıra dışı özellikleriyle sıra dışı bir maceraya atıldığı (Vladimir Tumanov-Haritada Kaybolmak), kısacası her şeyin mümkün olduğu, her şeyin başka bir şeye dönüşebildiği kurmaca dünyaların kapılarını açar (Demir, 2019). Yaratıcılığın somutlaştırıldığı bir sergi olarak da tabir edebileceğimiz bu eserler, çocuklara eşsiz bir dünyanın kapılarını açar. Bu eserlerin niteliği kadar çocuk okurların yaratıcılıklarını geliştirecek nitelikli eserlerle tanışıklıklarının artırılması da önemli bir gerekliliktir.

Çocuk ve gençlik edebiyatı alanında pek çok eser vermiş yazarlardan biri de Mevlâna İdris Zengin'dir. Yazarın masal, hikâye ve şiir alanında verdiği eserler arasında Çınçınlı Masal Sokağı, Dondurmalı Matematik, Kirpiller Şapka Giymez, Tehlikeli Bir Kipat, İyilik Dükkânı, Kuş Renkli Çocukluğum sayılabilir. Bu kitapların isimleri incelendiğinde her birinin yaratıcı birer adlandırma olduğu görülmektedir. Yazar, yaratıcı düşünme becerilerinin anahtarı niteliğindeki hayal gücünün gelişimine odaklandığı Hayâl Dükkânı adlı yapıtında da günlük yaşamdaki problemlere analogik düşünme yoluyla yaratıcı çözümler üretmiştir. Bu araştırmada Hayâl Dükkânı adlı çocuk yapıtında yazarın, yaşamsal problemlere hangi analogilerle çözümler oluşturduğunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde araştırmada şu alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Hayâl Dükkânı adlı yapıtta doğrudan analogiler ne sıklıkta kullanılmıştır?
2. Hayâl Dükkânı adlı yapıtta kişisel analogiler ne sıklıkta kullanılmıştır?
3. Hayâl Dükkânı adlı yapıtta fantastik analogiler ne sıklıkta kullanılmıştır?



4. Hayâl Dükkânı adlı yapıtta sembolik/ters analogiler ne sıklıkta kullanılmıştır?

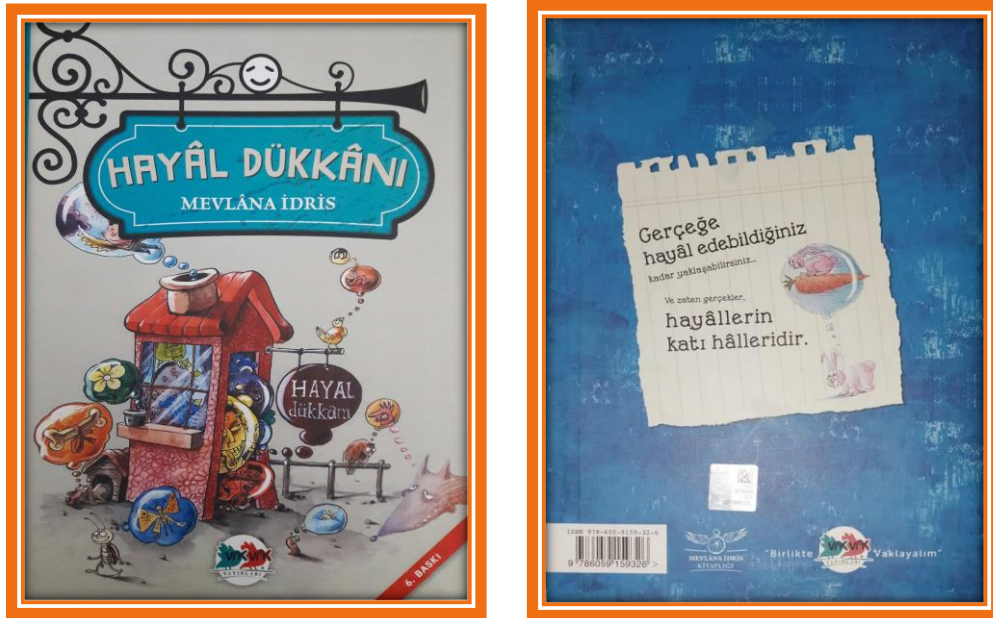
## 2. Yöntem

### 2.1. Araştırmanın Modeli

Mevlâna İdris'in Hayâl Dükkânı adlı yapıtında yaratıcı düşünme tekniklerinden olan analogi türlerinin tespit edilmesinin amaçlandığı bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesiyle gerçekleştirilmiştir. Doküman inceleme, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı, görsel ve dijital malzemelerin toplanıp gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanmaktadır (O'leary, 2004; Sönmez ve Alacapınar, 2011; Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu süreç, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini içerir ve genel tarama ile içerik çözümlemesi olarak iki ayrı amaçla kullanılabilir (Karasar, 2005). Bu çalışmada ise genel tarama ile Hayâl Dükkânı adlı yapıtın içeriği sinektik mekanizmasında kullanılan analogi türlerinin kullanımı açısından çözümlenmiştir.

### 2.2. İnceleme Nesnesi

Bu çalışmada Mevlâna İdris'in Hayâl Dükkânı adlı yapıtı inceleme nesnesi olarak kullanılmıştır. Bu yapıtın çizimleri Dağistan Çetinkaya, boyaması Ahmet Hulusi, tasarımı ise Ersin Şahin tarafından yapılmıştır. Vak Vak Yayınlarından 2018 yılında çıkan bu yapıt 152 sayfadan oluşmaktadır. Yapıtta analogiler her sayfasında yeşil büyük harflerden oluşan başlık ve ona ilişkin görselle desteklenerek sunulmuştur.



Resim 1. Hayâl Dükkânı adlı yapıtın ön ve arka kapağı

### 2.3. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada Hayâl Dükkânı adlı yapıttaki analogileri ve türleri belirlemek amacıyla Analogi Türleri Formu kullanılmıştır. Analogi Türleri Formu'nun oluşturulması ve kapsam geçerliliğinin sağlanması amacıyla ilgili literatür taranmış ve alan yazındaki sınıflamalar



incelenmiştir (Anderson ve Milbrandt, 2002; Demirci Güler, 2007; Özgürbüz, 2013). Hayâl Dükkânı adlı çocuk yapıtında yazarın, analogileri mevcut yaşamsal problemlere ilişkin yaratıcı çözümler bulmak amacıyla kullanması sebebiyle mevcut sınıflamalar yerine yaratıcı problem çözme tekniklerinden olan sinektik tekniğinin düşünme mekanizmasını oluşturan analogi türleri kullanılmıştır. Alan yazında sinektik tekniğine ilişkin Sak'ın (2020), Seligman'ın (2007), Açıkgöz'ün (2006), Özden'in (2005), Gordon'un (1961) ve Anderson ve Milbrandt'ın (2002) yapmış olduğu sınıflamalar incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda bu sınıflandırmaların temelde farklı isimlendirmelerle olsa da Gordon (1961) ile Anderson ve Milbrandt'ın (2002) yapmış olduğu sınıflamalarla ortak olduğu belirlenmiştir. Bu incelemeler sonucunda Gordon'un (1961) sinektik mekanizmasında analogilere ilişkin yaptığı sınıflama tercih edilmiştir. Bu sınıflamada analogiler; doğrudan analogi, kişisel analogi, fantastik ve sembolik analogi olmak üzere dört kategoride tanımlanmıştır. Bu incelemeler sonucunda araştırmacının kapsam geçerliliği sağlanarak en geniş kapsamlı bakış açısı esas alınmış, Analogi Türleri Formu'nun kategorileri Gordon'un (1961) yaptığı sınıflamaya göre oluşturulmuştur.

Bu formun güvenilirliğini incelemek için bir alan uzmanıyla Mustafa Ruhi Şirin'in Mavi Rüyalar Gören Çocuk adlı yapıtındaki masallar değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda formun bu şekliyle kullanımının uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Ardından doğrudan analogi, kişisel analogi, fantastik ve sembolik analogi olmak üzere dört kategoriden oluşan form aracılığıyla Hayâl Dükkânı adlı çocuk yapıtı analiz edilmiştir. Formda analogi türlerinin her biri ayrı bir analiz birimi olarak kabul edilmiştir.

#### **2.4. Verilerin Analizi**

Araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla incelenmiştir. Bu analizde veriler betimsel bir yaklaşımla ve derin bir işleme tabi tutularak önceden belirlenen temalar altında sunulmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmaya dâhil edilen çocuk edebiyatı yapıtındaki analogiler, Analogi Türleri Formu aracılığıyla tespit edilmiştir. Formda yer alan analogi türlerine göre Hayâl Dükkânı adlı yapıttaki doğrudan analogi, kişisel analogi, fantastik ve sembolik analogiler belirlenmiş ve türlere göre sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma sonucunda kategorilere göre (doğrudan analogi, kişisel analogi, fantastik analogi, sembolik/ters analogi) betimlenen analogilerin frekans ve yüzde değerleri sayısallaştırarak tablo halinde sunulmuştur. Analogilere ilişkin kategoriler ayrı başlıklar altında o kategoriye ilişkin alıntılarla ve görsellerle de desteklenmiştir.

#### **2.5. Geçerlik ve Güvenirlik**

Araştırmada verilerin geçerliliğini sağlamak için üçgenleme tekniği kullanılmıştır. Bu araştırmada iki ya da daha fazla araştırmacının verileri bağımsız olarak analiz etmesiyle elde edilen nitel bulguların karşılaştırılmasına dayanan araştırmacı/analizci üçgenlemesi tekniğinden yararlanılmıştır (Merriam, 2013; Patton, 2014). Bu tekniğin kullanıldığı araştırmada araştırmacının elde ettiği bulgular araştırma dışından iki bağımsız uzmanın analiz etmesi ve karşılaştırılması yoluyla incelenmiştir. Araştırmacı ve alan uzmanlarının

birbirinden bağımsız olarak yaptıkları puanlamaların tutarlılığı “görüş birliği” ya da “görüş ayrılığı” şeklindeki işaretlemelerle değerlendirilmiştir. Araştırmacı ya da alan uzmanı tarafından çelişkiye düşülen değerlendirmelerde diğer kodlayıcının görüşü alınarak ortak fikir birliğine varılmış ve son düzenlemeler bu değerlendirmeye yapılmıştır. Puanlamaya ilişkin yapılan kodlamada veri analizinin güvenilirliği; [Görüş birliği/ (Görüş birliği+Görüş ayrılığı) x100] formülü kullanılarak hesaplanmıştır (Miles ve Huberman, 1994). Bu formül sonucunda kodlayıcılar arasında en az %70 düzeyinde güvenilirlik yüzdesine ulaşılması gereklidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Hayâl Dükkânı adlı yapıtın analizinde iki alan uzmanının farklı zamanda ayrı olarak yaptığı bu kodlama sonucunda kodlayıcılar arasındaki uyum %82, %87 olarak bulunmuştur. Analiz sonucunda kodlayıcılar arasındaki uyuma ilişkin elde edilen bu oran kodlayıcılar arasında yüksek bir tutarlılık sağlandığını ve bu tutarlılığın güvenilir olduğunu göstermektedir.

### 3.Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde Hayâl Dükkânı adlı yapıttaki doğrudan, kişisel, fantastik ve sembolik analogiler tablo halinde frekans ve yüzde değerleriyle sunulmuştur. Ayrıca bulgular, her analogi türüne ilişkin örnekler ve görsellerle desteklenerek ortaya konulmuştur.

Tablo 1  
Hayâl Dükkânı adlı yapıttaki analogi türleri

Analoji Türleri	F	%
Doğrudan analogi	5	2.64
Kişisel analogi	18	9.52
Fantastik analogi	141	74.60
Sembolik/Ters analogi	25	13.22
Toplam	189	100

Tablo 1’e göre Hayâl Dükkânı adlı yapıtta %74.60 oranıyla en çok fantastik analogiler kullanılmıştır. Bu analogileri sırasıyla %13.22 oranıyla sembolik analogiler, 9.52 oranıyla kişisel analogiler ve 2.64 oranıyla doğrudan analogilerin takip ettiği belirlenmiştir.

#### 3.1. Hayâl Dükkânı Adlı Yapıttaki Fantastik Analogiler

Hayâl Dükkânı’nda 141 yerde fantastik analogilerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Yapıtta en çok bu analogi türünün kullanılması yapıtın ismiyle de örtüşmektedir. Hayâlin fantezi boyutunu daha ağırlıklı olarak kullanan yazarın yaşamsal problemlere sunduğu bir beklentiler reçetesi şeklinde eserini yapılandırdığı söylenebilir. Hayâl Dükkânı’nda yer alan fantastik analogilere ilişkin örneklerden bazıları şunlardır:

“Günlük saatim 24 saat değil 30 saat olsun. Geç kaldığım zaman o saatlerden kullanayım.” (Başka Saat, s. 93).

“Elimizde hiçbir araç ve kablo olmadan istediğimiz kişilerle bağlantı kurup konuşabilseydik.” (Telefon, 120).

"Elimde bitmeyen bir ekmek olmalı. Dünyanın bütün açlarını o ekmekle doyurmalıyım. Hem dünyayı gezmiş olurum hem de herkesi doyururum." (Bitmeyen Ekmek, s. 53)

"Benim ilginç bir hayâlim var. Ben 50 tane kulağımın olmasını istiyorum. Bu kulakları ne yapacağımı merak edenler olabilir; söyleyeyim... Ben bu kulakların her biriyle ayrı şeyler dinlemek istiyorum." (50 Kulağım Olsun, s. 21).

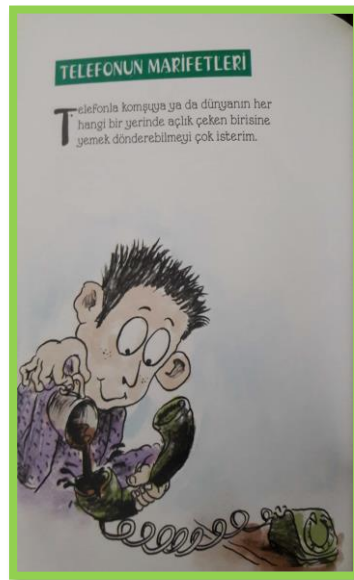
Mars'ta kayak yapmak isterdim. (Kayak, s. 71).

"Yeni bir spreycat etmeyi düşünüyorum. Bu spreyin içinde hava olacak. Bildiğimiz temiz hava. Sprey sıkıldıkça hava kirlenmesi yerine hava temizliği olacak. Herkes bu spreyden sıkacak. Çünkü diğer spreylere yasaklayacağım. Ozon delinmesi gibi bir olay da tarihe karışacak. Zararlı spreylere kullanmakta ısrar edenleri ozon boşluğundan dışarıya atmak gibi bir planım da var. Güzel di mi?.." (Temiz Hava Spreyi, s. 31).

Hayâl Dükkânı'nda yer alan fantastik analogilere ilişkin görsel örneklerden bazıları şunlardır:



Resim 2. Fantastik analogi



Resim 3. Fantastik analogi



Resim 4. Fantastik analogi

### 3.2. Sembolik/Ters Analogilere İlişkin Bulgular

Hayâl Dükkânı'nda fantastik analogilerden sonra en çok sembolik analogilere yer verilmiştir. Bu analogiler yapıtta 25 kez kullanılmış olup bu analogi türüne ilişkin örneklerden bazıları şunlardır:

"Sıcak bir havada Konya'da denize girip serinlemek isterdim." (Konya'da Denize Girmek, s. 67).

"Üçgenler dört köşeli olması mümkün olmaz mı? Olursa ne olur kıyamet mi kopar?" (Üçgenler, s. 49).

"Birazda büyük balıkların küçük balıkları yemesini isterdim." (Balıklar, s. 136).

"Taksimetreler geriye doğru çalışsa... Gittiğimiz yol kadar taksiciden para alsak..." (Taksiler ve Paralar, s. 129).

"Telefonla konuştuktan sonra ahizeyi yememiz lazım. Çünkü telefonla konuşmak insanı acıktırır. Bu nedenle ahizeler bir defalık kullanım için çukolata ya da ekmekten yapılmalı." (Çukolata Telefon, s. 96).

Hayâl Dükkânı'nda yer alan sembolik analogilere ilişkin görsel örneklerden bazıları şunlardır:



Resim 5. Sembolik analogi



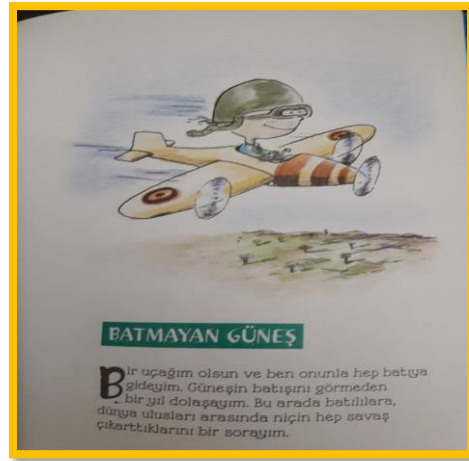
Resim 6. Sembolik analogi



Resim 7. Sembolik analogi



Resim 8. Sembolik analogi



Resim 9. Sembolik analogi

### 3.3. Doğrudan Analogilere İlişkin Bulgular

Hayâl Dükkânı'nda en az doğrudan analogilerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Yapıtta sadece beş kez bu analogi türüne yer verilmiş olup bu türe ilişkin örneklerden bazıları şunlardır:

“Bütün minarelerin birer füzeye dönüştüğünü düşünün. Sonra biz füzelere biniyor ve uzaya gidip kafamıza göre Merih'te, Ay'da ve Venüs'te taş topluyor, taş topluyor, sek sek oynuyor ve namaz kılıp dönüyoruz.” (Uzayda Atraksiyon, 27).

“Çalışırken su sesi ve rüzgâr sesi çıkaran arabalar yapılmalı.” (Arabaların Sesi, s. 54).

“Dünyayı Çorum leblebisi gibi ktır ktır yemek isterdim.” (Çorum Leblebisi, s. 63).

“Dumanları gökkuşağı gibi olan ve menekşe gibi kokan bir sigara olsun.” (Farklı Sigara, s. 59).

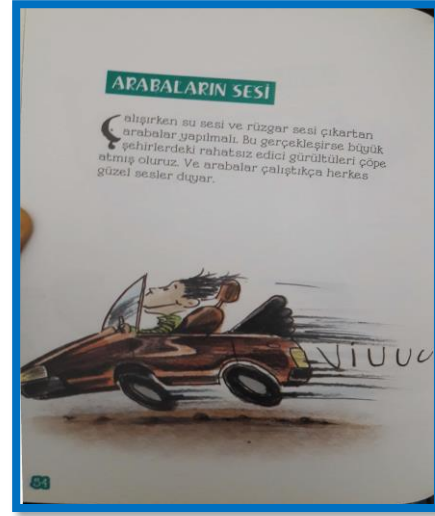
“İstanbul'daki Kız Kulesi ve Galata Kulesi evlenseydi. Bir sürü küçük kuleleri olurdu. İstanbul daha da güzelleşirdi. Beyazıt Kulesi de dede olurdu.” (İstanbul'un Kuleleri, s. 110).



Hayâl Dükkânı'nda yer alan doğrudan analogilere ilişkin görsel örneklerden bazıları şunlardır:



Resim 10. Doğrudan analogi



Resim 11. Doğrudan analogi



Resim 12. Doğrudan analogi



Resim 13. Doğrudan analogi

### 3.4. Kişisel Analogilere İlişkin Bulgular

Hayâl Dükkânı'nda 18 yerde kişisel analogilere yer verilmiştir. Hayâl Dükkânı'nda kişisel analogilere ilişkin örneklerden bazıları şunlardır:

“Kocaman bir bulut olup, bütün dünyayı kaplamak ve hiç dağılmadan dünyanın tepesinde durmak isterdim.” (Uçaklar İçimde Kaybolsun, s. 12)

“Ben bir uçan halı olmak istiyorum. Yanımda biraz ekmek-zeytin ve kitap olursa değmeyin keyfime. Değbiliyorsanız değin.” (Uçan Halı, s. 14)

“Muhabbet kuşu olup devamlı ötmek isterdim. O zaman herkesi muhabbete davet etmiş olurum.” (Devamlı Ötmek İsterdim, s. 18).

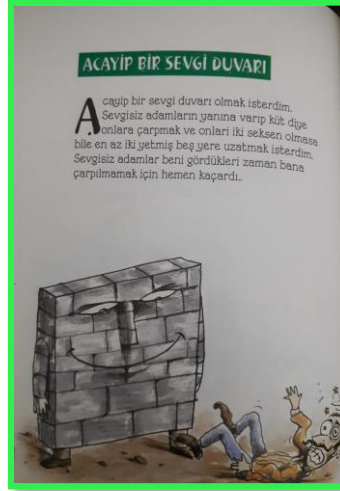


“Hiçbir bıçağın kesemeyeceği bir elma olmak isterdim. Öyle elma olsam, elma kurtları havasını alırdı.”  
(Sağlam Elma, s. 66)

Hayâl Dükkânı’nda yer alan kişisel analogilere ilişkin görsel örneklerden bazıları şunlardır:



Resim 14. Kişisel analogi



Resim 15. Kişisel analogi



Resim 16. Kişisel analogi



Resim 17. Kişisel analogi



Resim 18. Kişisel analogi

#### 4. Tartışma ve Sonuç

Analojiler eski ve yeni bilgiler arasında köprü oluşturarak kavram, olay ya da durumlar arasında görünen ve görünmeyen ilişkilerin tespit edilmesine hizmet eden yaratıcı düşünme tekniklerinden biridir. Bu teknikle aynı zamanda problemlere yaratıcı çözümler bulunması amaçlanır. Hayâl Dükkânı’nda yazar, analogilerle yaşamsal problemlere yaratıcı çözümler bulurken bu çözümleri kısa, net bir şekilde, tek tek başlıklandırıp duvar yazısı formunda görsellerle destekleyerek sunmuştur. Böylelikle yazar, yapıtını standart bir kitap formatından çıkararak yeni bir formda oluşturmuştur. Bu formun oluşturulmasında en çok fantastik analogileri kullanırken bunu sırasıyla sembolik, kişisel ve doğrudan analogiler takip etmektedir. Ergün ve Temizkan’ın (2022) Türkçe ders kitaplarını sinektik mekanizmasını



oluşturan analogiler bakımından incelediği araştırmada ise %37,25 oranıyla en fazla doğrudan analogilere yer verildiği bunu; %21,25 ile fantezi analogi; %17,81 ile bastırılmış çatışma; %15,93 ile dolaysız analogi; %7,5 ile kişisel analogi takip ettiği belirlenmiştir. Analogi türlerindeki kullanım oranındaki bu farklılığın araştırmaya dahil edilen kitapların türleri arasındaki farktan yani birinin ders kitabı ve diğerinin çocuk edebiyatı yapıtı olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Hayâl Dükkânı'ndaki analogi türlerinin kullanım sıklığı incelendiğinde bu sonucun yapıtın ismiyle de örtüştüğü görülmektedir. Yapıtta fantastik analogilerin diğer analogilere oranla çok daha belirgin bir farkla öne çıkması da yazarın doğrudan bireyin hayal gücünün gelişimine odaklandığı yönünde değerlendirilebilir. Fantastik analogiler, hayal ederek kurulan bağlantı ve ilişkilerin bir nevi arzu ve temenniler listesi formundadır. Ayrıca yapıtın isminin de Hayâl Dükkânı olarak seçilmesi, bu ismin "hayal" ve "dükkân" gibi biri soyut biri somut olan bu iki kelimeyi somutlama yoluyla bir araya getirerek oluşturulması da fantastik bir analogidir. Yazarın, fantastik analogileri oluştururken kurduğu hayalî bağlantılarla yaratıcı düşünme becerilerinin gelişiminde hayalin rolünü ön plana çıkardığı söylenebilir. Hayal gücü; "zihnin hayal yaratma yetisi, imgelem, muhayyile; yani bir nesneyi, o nesne orada olmaksızın tasarımlama yetisi olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011). Yaratıcı düşünme ile doğrudan bağlantılı hayal gücünün aktif edilmesiyle sıra dışı bağlantılar oluşturulması sağlanır (Bıyıklı ve Gülen, 2018; Özden, 2003). Çünkü hayal gücü birbiriyle ilişkili olmadığı düşünülen, günlük yaşamda anlamsız görünen ya da bilinen parçaları bir araya getirerek alternatifler oluşturulmasını sağlayarak günlük yaşamın ötesine geçme böylece somut ya da soyut düzlemde bir yenilik oluşturma becerisini aktifleştirir (Bıyıklı ve Gülen, 2018). Yazarın, fantastik analogilerle kurduğu bağlantılarla çocukların imgelem gücünü harekete geçiren modeller sunduğu böylelikle hayâl gücü gelişmiş ve yaratıcı bireylerin yetiştirilmesine hizmet ettiği söylenebilir. Nitekim yaratıcı bireyler 'entelektüel, eğlenceli, düşlem (fantezi) peşinde olup sürekli hayaller kuran' kişiler olarak bilinmektedir (Üstündağ, 2014).

Hayal gücü (imgelemci düşünme), kavramlardan görsel yapılar yaratma süreci olup düşünme becerisini zenginleştirip sınırlarını genişletir (San, 2004). Hayal gücünün geliştirilmesinde aktif bir işleve sahip olan görseller ve göstergelerden (Ünveren, 2020) analogilerde de yararlanılmaktadır (Kaptan ve Arslan, 2002). Hayâl Dükkânı'nda yazar, yaşamsal problemlere yaratıcı çözümler ortaya koyarken kullandığı analogileri görsellerle de desteklemiştir. Ayrıca bu görsellerin oluşturulmasında analogik düşünmenin yanı sıra morfolojik sentez gibi farklı varlıkların birleştirilmesini sağlayan yaratıcı düşünme tekniğinden de yararlanmıştır. Böylelikle yapıtta çocukların imge dünyasının gelişimi ve zenginleştirilmesinde görsellerin katkı sağlayıcı işlevinin de göz ardı edilmediği söylenebilir.

Eserde fantastik analogilerden sonra en çok sembolik analogiler kullanılmıştır. Bu analogiler, zihinde varlıkların imajlarının oluşturulmasında iki kavram ya da varlığın özdeşleştirilmesi için metaforlar ya da zıtlıklardan yararlanır. Özellikle hayal gücünün gelişiminde oldukça etkili olan metaforların oluşturulmasında, yaratıcı zıt düşünmeye hizmet eden oksimoronlar



ve paradokslardan da yararlanır. Yapıtta yer alan “çay yağmuru”, “kurşun (-dan yapılan) kalem”, “akıllı kurşun”, “batmayan güneş”, “mor göz”, “defter kelebeği”, “tavuk topu”, “yıldız kupağı”, “saygılı araba”, itfaiyeci kedi, “faydalı televizyon”, “su sesi ve rüzgâr sesi çıkaran arabalar”, “resim yapan köpekler”, “sesli gazete”, “gazoz çeşmesi”, “çukulota telefon”, “oltalı martı”, “tekerli ev”, “tekerli kaplumbağa”, “çiçekten ev” başlıca sembolik/ters analogiler arasında sayılabilir. Yazar, “kurşun kalem” analogisiyle iki anlamlı olarak kullanılabilecek kurşun kelimesini bir sembole dönüştürerek sembolik/ters bir analogi oluşturmuştur. Böylece savaş olgusuna farklı bir öneri getirerek insanların birbirlerine “kurşun” yerine “kurşun kalem” göndermelerini teklif etmiştir. “İtfaiyeci kedi”, “köpeklere resim yaptırma” gibi kazanımlarla da varlığın insana hizmet etme yolunda kullanımına dair sıra dışı farkındalıklar oluşturduğu söylenebilir. Sembolik analogilerin oluşturulmasında zıtlıklardan da yararlanılabilir. “Buluttan yumruk”, “sulu leblebi”, “küçük balıkların büyükleri yemesi”, “taksimetrelerin geriye doğru çalışması” da bu zıtlıklara örnek olarak verilebilir. Böylelikle yazar yaratıcı zıt düşünme becerisini kullanarak yaşamsal problemlere dair çocuklarda farkındalık oluşturmaktadır. Bu yönüyle Hayâl Dükkânı’nın, varlığın gerçek görüntüsünün tanımlanması çabaları içerisinde zihinsel imajların gelişimi açısından önemli kazanımların elde edilmesine hizmet ettiği söylenebilir.

Sınırsız bir evren olan hayal gücünün gelişiminde çocukların hayale ilişkin deneyimlerinin artması yanında hayal gücü aracılığıyla elde ettikleri bilgilerin beş duyuyla algılanan bu evrende kullanılabilir somut bir bilgiye dönüştürülmesi de gereklidir. Bu durum yazarın yapıtında dile getirdiği; “*Hayâl Gerçeğin Kapısıdır: Unutmayalım, hayâller, gerçeğin kimi zaman giriş, kimi zaman da çıkış kapısıdır.*” ile “*Ve zaten gerçekler, hayallerin katı halleridir.*” ifadeleriyle de desteklemektedir. Bu ifadeleriyle yazarın hayali, bir ucuyla soyut anlamlara bir ucuyla da beş duyuyla algıladığımız bu dünya bağladığı ve hayali bu iki boyut arasında yer alan geçiş boyutu olarak değerlendirdiği söylenebilir. Hayalin bu iki ucuna da vurgu yapan yazar, hayal kurma yanında hayalin maddeleştirilmesi yani anlamın somutlaştırılmasına da önem verdiği söylenebilir. Bu yönüyle Hayâl Dükkânı’nda fantastik analogilerle hayal gücünün gelişiminde bilgiyi somutlaştırma ya da sembolleştirmeyi de sağlayan sembolik analogilerin de aktif olarak kullandığı söylenebilir. Buradan hareketle yazarın ağırlıklı olarak hayal ve gerçek arasında bağlar oluşturarak yaşamsal problemlere çözüm bulmaya odaklanıldığı da söylenebilir. Örneğin arabaların seslerinin oluşturduğu gürültü kirliliğinin yerine doğanın seslerinden yararlanarak “su sesi ve rüzgâr sesi çıkaran arabalar” yapılmasına ilişkin teklif bunlardan biridir. Ayrıca martıların balık avlamasında martıların oltalara sahip olması, kaplumbağaların yavaş hareketlerine hız katmak için kaplumbağaya teker yapılması gibi teklifler de bunlar arasında sayılabilir. Bu tekliflerle yazarın, dünyayı daha yaşanabilir bir şekle dönüştürme çabası içerisinde olduğu, yaşamda sorun olarak gördüğü durumlara ilişkin öne sürdüğü yaratıcı çözümleri/teklifleri sembolik analogilerle de desteklediği söylenebilir. Bu örneklerle de çocukların analogik düşünme becerilerinin gelişimine katkı sağladığı söylenebilir.

Özgün, yeni, farklı çocuk edebiyatı eserleriyle çocukları tanıştırmak, onlara yaratmak için çeşitli modeller sunmaktır (Demir, 2019). Yaratıcı bireylerin özellikleri arasında “analogik



düşünme becerisine sahip olma”, “problemleri çözebilmek için istekli ve iradeli olma”, “hayal kurmaktan ve bu hayallerle yaşamaktan hoşlanma” sayılabilir (Doğan, 2015). Hayâl Dükkânı’nda kullanılan bu farklı türdeki analogilerle, analogik düşünme örnekleri ve yaratıcı problem çözüm önerileri ortaya konularak çocukların yaratıcı problem çözme becerilerinin de gelişimine katkı sağlandığı söylenebilir. Benzer şekilde Kaplan ve Ercan’ın (2011) araştırmasında sinektik tekniğiyle oluşturulan analogilerin; ortaokul öğrencilerinin problemleri tespit etme, orijinal çözüm önerileri geliştirme, özgün ürünler ortaya koyma becerilerini geliştirdiği tespit edilmiştir. Çocuk edebiyatı eserleri; çocukların yaşama, çevreye, toplumsal olgulara, vb. çok yönlü bakmasını, sorunları tanımlamasını; sorunlar, engeller karşısında çok yönlü ve yaratıcı çözüm yolları bulmasını sağlayan çok boyutlu eserlerdir. Ayrıca sunduğu rol modellerle de kahramanların problemleri çözmeye kullandığı çözüm yollarını, düşünme stillerini, bakış açılarını, zihinsel süreçlerini çocuklara esin kaynağı olarak göstererek düşünce ve davranış modelleri sunar (Demir, 2019). Hayal Dükkânı’nın yaşamsal problemlere ilişkin sunduğu analogik çözümlerle de çocuk okurların yaratıcı problem çözme becerilerinin gelişimine de katkı sağladığı söylenebilir.

Yaratıcı düşünme becerilerinin gelişebilmesi için çocuklara fırsatlar verildiğinde bu becerileri daha hızlı bir şekilde gelişebilir (Özden, 2005). Saygılı’nın (2008) analogilerle ilgili yaptığı deneysel çalışmada analogilerin yaratıcı düşünme üzerinde orta düzeyde ve olumlu bir etki oluşturduğu tespit edilmiştir. Babayiğit, Hamzaj ve Çardak’ın (2018) tasarladığı “Analoji Duvarı” adlı etkinlikte analogilerin kullanımının yaratıcı düşünme becerisini desteklediği ve katılımcıların farklı bakış açıları kazanmalarına katkı sağladığı belirlenmiştir. Analogilerin bu geliştirici etkisine rağmen Türkçe ders kitaplarında yaratıcı düşünme etkinliklerine yeterince yer verilmemektedir (Aydın, 2020). Oysaki araştırmalar yaratıcı düşünme tekniklerinin kullanımına ilişkin fırsatlar oluşturulduğunda öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin geliştiğini ortaya koymaktadır (Candar, 2009; Ceran Aydın, 2010; Çelik, 2015; Kaplan ve Ercan, 2011; Kuyubaşoğlu, 2009; Özcan, 2009; Yurdakal, 2018). Düşünme becerilerinin gelişimi ile dil becerilerinin gelişiminin doğru orantılı olması sebebiyle Türkçe derslerinde sadece analogiler değil yaratıcı düşünme tekniklerinin de okuma yanında dinleme, konuşma, yazma becerilerinin gelişiminde de etkin bir şekilde kullanılmasının gerekli olduğu söylenebilir.

Hayâl Dükkânı adlı eserde kişisel ve doğrudan analogiler diğer analogilere göre daha az kullanılmıştır. Yapıtta; “cik cik ötmek”, “kelebek olmak”, “çiçekli bir gökyüzü olmak”, “yıldızlı gök olmak”, “bulut olmak”, “uçan halı olmak”, “dünyayı kedinin gördüğü gibi görmek”, “sevgi duvarı olmak” kişisel analogilere örnek verilebilir. Kişisel analogilerde kişinin kendisini bir başkasının yerine koyarak onun gibi düşünmesi sağlanır. Sinektik tekniğinde analogilerle bilinenle bilinmeyen arasında bağ kurulmasının yanında bilinenlere de farklı bir gözle bakılması amaçlanır (Açıkgöz, 2007). Bu yapıttaki kişisel analogiler sadece insana dair bağ kurmayla oluşturulmamış aynı zamanda diğer varlıklarla da bağlar kurularak oluşturulmuştur. Bu yaklaşımıyla yazarın, çocuk okurların kendilerini başka varlıkların yerine koyarak olaylara onların bakış açısıyla yaklaşmalarına yani empatik düşünme

becerilerinin gelişimine katkı sağladığı söylenebilir. Ayrıca yazarın, bu kişisel analogilerle çocukları sadece insana değil bütün varlığa empatik yaklaşmaya özendirdiği söylenebilir.

Doğrudan analogilerde ise yapıtta en az yer verilen analogilerdir. Bu analogiler arasında büyük minarelerin birer füzeye benzetilmesi, çalışırken su sesi ve rüzgâr sesi çıkaran arabalar, dünyayı Çorum leblebisine benzetilmesi, dumanları gökkuşağı gibi olan ve menekşe gibi kokan sigara sayılabilir. Yapıtta doğrudan analogilerde beş duyuyla algılanan varlıklar arasındaki somut bağlara odaklanıldığı ve bu yolla yaşamsal problemlere çözümler aradığı söylenebilir. Yazar, “*Sokaklar ortadan kalksa sokak çocukları ortadan kalkar mı? Belki o zaman onlar gökyüzü çocukları olur.* (Zengin, 2018, s. 47)” ifadeleriyle sokak çocukları sorununa değinmektedir. Yazar bu analogiyi oluştururken söylemini zenginleştirerek sokak çocuğu ifadesini “gökyüzü çocuğu” ifadesiyle değiştirerek sokak çocuklarına farklı bir çözüm önerisi sunmuştur. Benzer şekilde “*Yumurtaların içinden civciv yerine kitap çıksın okuyalım adam olalım.* (Zengin, 2018, s. 62).” ifadeleri de okumanın önemine dair yaratıcı bir çözüm olarak değerlendirilebilir. Bu analogilerle yazarın somut kavram olgu ya da olaylar arasındaki keşfedilmemiş bağları göstermeye odaklandığı söylenebilir. Ercan’ın (2010) sinektik tekniğiyle yaptığı araştırmada uygulama sonucunda öğrencilerin kavramların algılanma becerilerinin geliştiği, başlangıçta göremedikleri özellikleri görmeye başladıkları ve yüzeysel bir bakış açısından derinlemesine bakma seviyesine geçtikleri ortaya konulmuştur. Hayâl Dükkânı’nın somut varlıklar arasında kurduğu bu bağlantılarla da çocukların yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkı sağladığı söylenebilir.

Yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine paralel olarak yaratıcı düşünme ürünlerinin ortaya konulması da dilin sınırlarını zorlamayı gerektirir. Bir yapıtın klasik olarak kabul edilmesini sağlayan ve değerini belirleyen unsurlardan biri olan dildir (Şirin, 2015). Yaratıcı çocuk edebiyatı ürünlerinin en önemli özelliklerinden biri de çocuklara dilin imkanlarını keşfettirmesidir. Hayâl Dükkânı adlı yapıtta yazar, analogik düşünme becerilerinin gelişimini kullandığı yaratıcı dille de desteklemektedir. Yazar, “*Yalnızca “O” harfiyle konuşulan bir ülkede yoşomok isterdim* (Zengin, 2018, s. 144).” ifadesiyle dilde biçimsel sapma yoluyla anlamı genişletmeye çalışmıştır. Bunu sembolik/ters analogilerle dilsel düzeydeki göstergelerle de desteklemiştir. Rıza’ya (2000) göre yaratıcılığın göstergeleri dile hâkimiyet ve zengin bir kelime dağarcığının yanında sözcükler arasında kurulan özel ilişkilerde de kendini gösterir. Yapıtta yer alan; “itfaiyeci kedi”, “faydalı televizyon”, “çay yağmuru”, “akıllı kurşun”, “sesli gazete”, “gazoz çeşmesi”, “batmayan güneş”, “mor göz”, “defter kelebeği”, “çukulota telefon”, “oltalı martı”, “tavuk topu”, “tekerli kaplumbağa”, “çiçekten ev”, “yıldız kucağı”, “tekerli ev”, “saygılı araba” ifadeleri de bu söylemin zenginliğinin göstergeleri olarak değerlendirilebilir. Yazarın kavramlar arasında oluşturduğu bağdaştırmalarla da sözcükler arasında özel ilişkiler kurduğu söylenebilir. Yazarın sembolik analogilerde varlıkları yeniden anlamlandırma ve zıtları bir araya getirme çabası da yaratıcı dil kullanımının göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bununla ayrıca kelimelerin anlamının genişlemesine ve beş duyuyla algılan gerçeğin ötesine geçerek duyu ötesi algıların aktif ve kullanılabilir bir şekilde dönüşmesine hizmet etmektedir. Özetle Hayâl Dükkânı’nda analogilerle varlığı birbirine bağlayan

görünmeyen bağlar benzerlik esasına göre somutlaştırılırken kelimeler arasında kurulan özel bağlarla oluşturulan yaratıcı söylemle de bu bağ desteklenmiştir.

Çok dilli yapıtlar olan çocuk edebiyatı eserlerinin yaratıcı dilini destekleyen argümanlardan biri de görsel dildir. Bu görsel dil, eserin pedagojik ve estetik dilini de kanatlandıran bir unsurdur (Şirin, 2015). Hayâl Dükkânı'nda yazar kullandığı yaratıcı dille sözcükler arasında kurduğu özel bağları görsel kurgulanışla da desteklemiş ve anlamın zenginleşmesine katkı sağlamıştır. Çünkü çocuk edebiyatı eserlerinde görselle metnin birleşimi anlamı genişleten, tamamlayan, açıklayan ve bazen de yeni anlamlar katan estetik bir uyarandır (Sever, 2008). Bu yönüyle de yazar bir akıl yürütme tekniği olan analogileri görsellerle de destekleyerek estetik bir uyarana dönüştürmüştür.

Hayâlin bir dükkâna dönüştürüldüğü bu yapıtta, hayal gücü etkin bir şekilde kullanılarak çocuk okurlara bilinmez kapılarını açarak onları sınırsız düşünmeye davet ettiği söylenebilir. William Blake'e göre insanlar özgür bir ruh olarak doğmalarına karşın yaşadığı dünya ve sosyal çevrenin sebep olduğu zorunlu biçimlenme sebebiyle özgürlüğünü kaybeder (Akt. Balkır, 2020). Onun görünmeyen gerçekliği gösterme çabasının ardında; insanların ancak fiziksel ve sınırlı olan "beş duyu" organlarıyla algıladığı somut gerçekliğin ötesine geçip oradaki yeteneklerini kullandığında her şeyi sonsuzluk içinde ve bütün çıplaklığıyla görebileceği ve ancak bu şekilde özgürlüklerine kavuşacaklarına dair inancı yatmaktadır (Akt. Balkır, 2020). Ona göre bu soyut âlemin kapılarını açan en yetkin anahtarlardan biri olan hayal gücü, somut bilginin soyut ve sözsüz şeklidir. Bu yönüyle Mevlâna İdris de bu yapıtında bu soyut evrenin anahtarı olarak hayal gücünü etkin bir şekilde kullanarak çocuk okurlara hayal gücünün genişliğini tanıtmaktadır. Çocukların hayal güçlerinin gelişimine odaklanılan bu yapıt, analogik düşünme yoluyla görünmeyeni görünür kılma çabasıyla yaratıcı çocuk edebiyatı yapıtı olarak tanımlanabilir. Hayâl Dükkânı'na ilişkin bu incelemeden hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

### Öneriler

1. Çocuk edebiyatı eserleri okunurken analogilerin tespit edilmesi ve çocukların bu eserlerdeki örneklerden hareketle analogiler oluşturmaları sağlanabilir.
2. Resimli analogiler ve hikâye tarzındaki analogileri içeren çocuk edebiyatı eserleriyle öğrencilerin karşılaşması sağlanarak yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkı sağlanabilir.
3. Yazarlar, analogilere ve türlerine ilişkin çocuk kitapları hazırlayabilir.
4. Analogilerin yanı sıra yaratıcı düşünme becerilerini geliştiren tekniklerin etkin bir şekilde kullanıldığı çocuk kitapları oluşturulabilir.



## Kaynakça

- Açıköz, K. Ü. (2007). *Aktif öğrenme*. Biliş Yayıncılık.
- Akyüz, T. (2007). *Fen eğitiminde analogi tekniği kullanımının öğrencilerin farklı taksonomik düzeylerdeki başarıları üzerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Anderson, T. & Milbrandt, M. K. (2002). *Art for life. Authentic instruction in art*. McGraw-Hill.
- Arıcı, F. (2018). *İlkokul üçüncü sınıf fen bilimleri dersinde analogi kullanımının öğrencilerin kavramsal anlam oluşturma becerisine etkisinin farklı açılardan incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi.
- Atav, E., Erdem, E., Gücüm B., & Yılmaz A. (2004). Enzimler konusunun anlamlı öğrenilmesinde analogiler oluşturmanın etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 21-29.
- Aydın, B. (2020). *Yaratıcı düşünmenin yaratıcı yazmaya etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.
- Babayiğit, B., Hamzaj, Y. A., & Çardak, Ç. S. (2018). Yaratıcı düşünmeyi destekleyici bir bağlantıcı öğrenme etkinliği: Analogi duvarı. *İlköğretim Online*, 17(4), 2049-2074. Doi: 10.17051.
- Balkır, S. (2020). William Blake-Hayal gücü ve sonsuz beden. *Journal of Arts*, 3(1), 1-10. Doi: 10.31566.
- Bryce, T., & MacMillan, K. (2005). Encouraging conceptual change: The use of bridging analogies in the teaching of action–reaction forces and the at rest condition in physics. *International Journal of Science Education*, 27(6), 737-763. Doi: 10.1080/09500690500038132.
- Bıyıklı, N. E., & Gülen, L. A. (2018). Hayal gücü ve yaratıcılık kavramlarının tasarım sürecine etkisi. *İdil Dergisi*, 7(50), 1273-1277.
- Candar, H. (2009). *Fen eğitiminde yaratıcı düşünme öğretim tekniklerinin öğrencilerin akademik başarı, tutum ve motivasyonlarına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi.
- Ceran Aydın, S. (2010). *Yaratıcı düşünme teknikleri ile geliştirilen fen etkinliklerinin öğrenci başarısı ve tutumuna etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi.
- Çelik, E. A. (2015). *7. sınıf sosyal bilgiler dersinde yaratıcı düşünme etkinliklerinin kullanımı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi.
- Dagher, Z. R. (1995). Analysis of analogies used by science teachers. *Journal of Research in Science Teaching*, 32, 259-270.
- Davis, G. A., & Rimm, S. B. (2004). *Education of the gifted and talented*. Pearson Education.
- Demir, A. (2019). Çocuk edebiyatı ve yaratıcı düşünme. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 8(60), 1011-1024.
- Demirci Güler, M. P. (2007). *Fen öğretiminde kullanılan analogiler, analogi kullanımının öğrenci başarısı tutumu ve bilginin kalıcılığına etkisinin araştırılması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi.
- Doğan, N. (2015). Yaratıcı düşünme ve yaratıcılık. (Ö. Demirel Ed.), *Eğitimde yeni yönelimler içinde* (s. 167-198). Pegem A Yayıncılık.
- Ercan, S. (2010). *Fen öğretiminde yaratıcı düşünme tekniklerinden sinektik kullanımına yönelik bir eylem araştırması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi.

- Ergün, A., & Temizkan, M. (2022). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının sinektik tekniği açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 10(1), 157-176. Doi: 10.16916/aded.1021520.
- Ertirel, T (2019). *Ortaöğretim 9. ve 10. sınıf kimya ders kitaplarında kullanılan analogilerin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.
- Gentner, D. (2002). Analogy in scientific discovery: The case of Johannes Kepler. L. Magnani ve N. J. Nersessian (Ed.), *Model-based reasoning: Science, technology, values* içinde (s. 21-39). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Glynn, S., Russell, A., & Noah, D. (2005). Teaching science concepts to children: the role of analogies. [Online]: <http://www.coe.uga.edu/edpsvch/faculty/glvnn/twa.htm>. Erişim tarihi: 21.03.2022.
- Gordon, W. J. J. (1961). *Synectics: The development of creative capacity*. Harper and Brothers.
- Gülcan, B. K. (2021). *Fen lisesi biyoloji ders kitaplarındaki metaforların, analogilerin ve teleolojilerin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Güler, M. (2015). *Sınıf ve branş öğretmenlerinin yaratıcı drama yöntemini kullanmaya yönelik öz yeterlik algı düzeyleri ve görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Amasya Üniversitesi.
- Güler, P., & Yağbasan, R. (2008). Fen ve teknoloji ders kitaplarında kullanılan analogilerin ve analogilere ilişkin sorunların betimlenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(6), 105-122.
- Harman, G., & Çökelez, A. (2017). Analogilerin fen eğitimindeki yeri ve önemi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 11(1), 340-363. Doi: 10.17522.
- Hunter, D. (2004). Teaching and using analogy in law. *Journal of the Association of Legal Writing Directors*, 2, 151-168.
- Kaplan, A. Ö., & Ercan, S. (2011). Yaratıcı düşünme tekniklerinden sinektik uygulamasına örnek bir araştırma: Çocuğun gözünde yaratıcılık. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 765-793.
- Kaptan, F., & Arslan, B. (2002). *Fen öğretiminde soru-cevap tekniği ile analogi tekniğinin karşılaştırılması*. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, 16-18 Eylül, Ankara. 183-189.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kayhan, E. (2009). *Sekizinci sınıf fen bilgisi dersi maddedeki değişim ve enerji ünitesinde analogi yöntemine dayalı öğretimin öğrencilerin akademik başarılarına ve kalıcılığa etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi.
- Kıran, Z., & Kıran, A. (2006). *Dilbilime giriş*. Seçkin Yayınları.
- Kırıçoğlu, O. (1991). *Sanatta eğitim: Görmek, anlamak, yaratmak*. Eğitim Yayınları.
- Kobak, R. (2013). *Ortaöğretim kimya ders kitaplarında yer alan analogilerin analog-hedef haritalama yapılarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi.
- Kuyubaşoğlu, B. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerinin kazandırılması ile ilgili öğretmen ve öğrenci görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi.
- Kutlu, Ö. ve diğ. (2009). *Öğrenci başarısının belirlenmesi: Performansa ve portfolyoya dayalı durum belirleme*. Pegem Akademi Yayınları.

- Küçükdoğan, G., Öztürk, Ş., & Cihangir, S. (2000). *Okulöncesi dönem 6 yaş grubu çocuklarına depremin oluşumu, deprem-fay ve yer ilişkisinin analogi tekniği ile öğretimi*. IV. Fen Bilimleri Eğitimi Kongresi Bildirileri, Ankara.
- MEB. (2019). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (1-8. Sınıflar)*. MEB Yayınları.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. (Çev. Ed.: S. Turan), Nobel Yayıncılık.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. SAGE Publications.
- Özcan, E. (2019). *Fen bilimleri öğretmen ve öğretmen adaylarının fen kavramlarına yönelik analogi kullanımları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi.
- O'leary, Z. (2004). *The essential guide to doing research*. SAGE Publications.
- Özden, Y. (2014). *Öğrenme ve öğretme*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özen, G. İ. (2012). *İlköğretim ikinci kademe fen ve teknoloji ders kitaplarındaki analogilerin yeterliliklerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi.
- Özgürbüz, İ. (2013). *Coğrafya ders kitaplarındaki analogi ve metaforların analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (Çev. Ed.: M. Bütün, S. B. Demir). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Rıza, E. T. (2000). Çocuklarda ve yetişkinlerde yaratıcılık nasıl uyarılır? *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 68, 5-12.
- Sak, U. (2020). *Yaratıcılık gelişimi ve eğitimi*. Vizitek Yayınları.
- San, İ. (2004). *Sanat ve eğitim: Yaratıcılık, temel sanat kuramları, sanat eleştirisi yaklaşımları*. Ütopya Yayınevi.
- San, İ. (2020). *Sanat ve eğitim*. Ütopya Yayınevi.
- Saygılı, S. (2008). *Analogi ile öğretim yönteminin 9. sınıf öğrencilerinin matematik başarılarına ve yaratıcı düşüncelerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Seligmann, E. R. (2007). *Reaching students through synectics: a creative solution* (Doctoral of dissertation). University Of Northern Colorado.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve edebiyat*. TUDEM Yayınları.
- Sönmez, V., & Alacapınar, F. G. (2013). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Şahin, H. (2016). Okul öncesi fen eğitiminde analogi yöntemi ve analoginin okul öncesi eğitim programlarında yer alma düzeyi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(6), 48-61.
- Şahin, F., Mertoğlu, H., & Çömek, A., (2001). *Öğrencilerin oluşturdukları analogilerin öğrenmeye etkisi*. Yeni Bin Yılın Başında Türkiye'de Fen Bilimleri Eğitimi Sempozyumu, İstanbul.
- Şendur, G., Toprak, M., & Pekmez, E. İ. (2008). Buharlaştırma ve kaynama konularındaki kavram yanlışlarının önlenmesinde analogi yönteminin etkisi. *Ege Eğitim Dergisi*, 2(9), 37-58.



- Şenpolat, Y., & Seven S. (2006). Fen bilgisi öğretiminde analogi kullanımının öğrenci başarısına ve derse yönelik tutumlarına etkisinin araştırılması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(31), 94-101.
- Şirin, M. R. (2015). Kim çocuk edebiyatı yazarıdır? "Hangi dil? Pedagojik mi, estetik mi. *Türk Dili Dergisi*, 109(767-768), 149-164.
- Tarım, S. S. (2017). *Asitler ve bazlar konusunda öğrencilerde var olan alternatif kavramların giderilmesinde kullanılan analogi ve kavramsal değişim metinlerinin kavramsal değişimi sağlamada etkililiğinin karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Büyük Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ufuk, P. Ş. (2015). Dil Bilimsel açıdan benzetme ve Sait Faik Abasıyanık'ın hikâyelerindeki görünümleri. *Türk Dili*, 109(767-768).
- Uysal, M. (2013). *Analogilerin kimyasal denge kavramlarının anlaşılması üzerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.
- Ünveren, D. (2020). Türkçe öğretiminde hayal gücü ve yaratıcılık eğitimi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(21), 378-404. Doi: 10.26466.
- Üstündağ, T. (2014). *Yaratıcılığa yolculuk*. Pegem Akademi Yayınları.
- Watkins, R., West Meiers, M., & Visser, Y. (2012). *A guide to assessing needs: Essential tools for collecting information, making decisions, and achieving development results*. The World Bank.
- WEF (World Economic Forum). (2015). New Vision for Education: Fostering Social and Emotional Learning through Technology. [Online]: <https://www.weforum.org/reports/new-vision-foreducation-fostering-social-and-emotional-learning-through-technology>. Erişim Tarihi: 17.01.2022.
- Yel, S., Taşdemir, A., & Yıldırım, K. (2011). Sosyal bilgiler öğretim strateji yöntem ve teknikleri (Ed. B. Tay ve A. Öcal). *Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde* (s.42-97). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yeşilyurt, E. (2020). Yaratıcılık ve yaratıcı düşünme: Tüm boyut ve paydaşlarıyla kapsayıcı bir derleme çalışması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(25), 3874-3915. Doi: 10.26466.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yurdakal, İ. H. (2018). *Yaratıcı okuma çalışmalarının 4. sınıfta okuma ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeye etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi.
- Zengin, M. İ. (2018). *Hayal dükkânı*. Vak Vak Yayınları.
- Zorluoğlu, S. L., & Sözbilir, M. (2016). İyonik ve kovalent bağlar konusunda uygulanan analogi tekniğinin öğrenci başarısına etkisi. *Journal of Bayburt Education Faculty*, 11(3), 84-99.





## Extended Summary

### 1. Introduction

There are creative thinking tools and techniques that enable the development of aesthetic pleasure and admiration in individuals. The techniques such as SCAMPER, attribute listing, morphological synthesis, brainstorming, analogy, creative problem solving, and six thinking hats can be listed among the creativity techniques recognized by the literature. (Davis & Rimm, 2004).

One of the techniques used in the development of creative thinking is analogies. Analogies are a creative thinking technique that aims to make various inferences by finding similarities between objects, phenomena, or concepts that are not similar in shape (San, 2020). Every creature in the universe is connected to each other by invisible bonds. This thinking technique aims to discover these invisible bonds, herewith, reaching the reality of existence and making the abstract visible by making it concrete. In this way, new and original ideas are aimed to be revealed by identifying the unknown after comparing the abstract to the concrete (Güler, 2014). Two concepts provide the discussion and explanation of the similarity between objects or entities (Hunter, 2004), while aiming to better reveal the meaning of the resembling one (Kıran, 2006). Analogies are the identification of the unknown based on the known phenomenon between two or more concepts or phenomena (Şahin, Mertoglu & Çömek, 2001). In analogies, which are also defined as transferring ideas to other environments, an unknown object, concept, or phenomenon is explained with the known by resembling, thus a connection between the known and the unknown can be ensured to be established (Yel, Taşdemir, Yıldırım, 2011). The basic logic in analogies is to develop different perspectives on the current case, situation, or problem by perceiving the facts that cannot be perceived by our five senses, based on the knowledge that everything existence is interconnected, and to analyze and realize different connections (Sak, 2020; San, 2020). The connection between related or unrelated concepts with one of its similar or different aspects emerges as an analogy by establishing a connection with a brand-new concept. According to Gentner (2002), analogies defined as “creativity machines” lead new ideas to emerge by establishing analogies between concepts and entities. And, as a reasoning method, it contributes to finding creative solutions to the problems in life with its features such as the explanation of invisible bonds or relationships within the entity.

### 2. Method

Aiming at determining the types of analogies among the creative thinking techniques in the work of *Hayâl Dükkânı* by Mevlana İdris, this study was conducted with the document analysis method, one of the qualitative research methods. Document review is defined as collecting, reviewing, questioning, and analyzing written, visual and digital materials that contain information about the facts and cases aimed to be investigated (O’leary, 2004; Sönmez & Alacapınar, 2011; Yıldırım & Şimşek, 2011). This process includes finding resources for a specific purpose, reading, taking notes, and evaluating them. And it can be used for two

different purposes: a general survey and content analysis (Karasar, 2005). In this research, the content of the work, *Hayâl Dükkânı*, was analyzed in terms of the use of analogy types used in the synectic mechanism. The obtained research data were analyzed through descriptive analysis. In this analysis, the data are presented under predetermined themes with a descriptive approach after being processed in-depth (Yıldırım & Şimşek, 2013). In this study, the Analogy Types Form was used. The data, which were described as frequency and percentage values of the data obtained through this form, were classified and interpreted according to predetermined themes (direct analogy, personal analogy, fantastic analogy, symbolic/inverse analogy).

### 3. Findings, Discussion and Results

As a result of the research, fantastic analogies were determined to have been used the most in the children's work, *Hayâl Dükkânı*, followed by symbolic analogies. The work also includes direct and personal analogies.

In the work *Hayâl Dükkânı*, the author mostly preferred to use fantastic analogies while suggesting extraordinary proposals for the problems of life in the creation of analogies. In these analogies, the solution to each problem is presented with a short, clear title separately and supported by visuals in the form of graffiti. Thereby, the author created his standard work in an original form instead of a standard book format. He mostly used fantastic analogies, symbolic analogies, and personal and direct analogies, respectively. Ergün and Temizkan (2022), in which they examined Turkish textbooks in terms of analogies, they found direct analogies at the highest rate of 37.25%, these were followed by fantasy analogies with 21.25%, suppressed conflict with 17.81%, indirect analogy with 15.93%, and personal analogy with 7.5%. It can be said that this difference was due to the fact that the examined book was a textbook, not a work of children's literature.

The most used analogies after fantastic analogies in this work are symbolic analogies, a type of analogy created with metaphors or contrasts in identifying two concepts or entities by creating images in the mind. In this respect, the author has been determined to have focused in the work titled *Hayâl Dükkânı* on the development of imagination with fantastic analogies but also have used the concretization or symbolization of the obtained information with this way. The fact that the author did not include direct and personal analogies in the work as much as other analogies can be evaluated as his focusing on the development of imagination and trying to deliver more unknown solutions to problems. One of the elements that determine the value of work and make it recognized as a classic is language (Şirin, 2015). In the work titled *Hayâl Dükkânı*, the author supported his creative discourse with his creative use of language. Mevlana İdris also supported this with symbolic/ inverse analogies and the indicators at the linguistic level. In brief, the author produced a creative work in the field of children's literature by creating the thinking dimension of his work with analogies, which is one of the creative thinking techniques, and the concrete dimension with a creative language.